

NEZAHAT GÖKYİĞİT BOTANİK BAHÇESİ
BİLİM SİYASETİ
2013 (revizyon 2019)

Giriş

Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi (NGBB) “Bilim Siyaseti”, NGBB’nin Ana Görev belgesinin (2004; gözden geçirme 2008 ve 2013) tamamlayıcısıdır.

Ana görevi “*Bitkiler dünyasını araştırmak, tanıtmak ve korumak*” olan NGBB’nin bilim siyaseti de “*Biyolojik çeşitliliğin korunmasını sağlamak ve desteklemek üzere, bitki sistematigi, ekoloji, biyolojik çeşitlilik, bahçecilik ve tarım alanlarında araştırmalar, çalışmalar yapmak ve bilgiyi yaymak*” olarak özetlenebilir.

NGBB’nin bilim siyaseti, ulusal kanunlar, bu kanunlara bağlı olarak çıkartılan ikincil mevzuat ile eylem planları ve uluslararası sözleşmelerde sözü edilen hedeflere göre belirlenmektedir (Ek 2).

Yukarıda sözü edilen siyaset belirleyicilere bir cevap olarak, NGBB bilimsel faaliyetlerini taksonomi, ekoloji, koruma, evrim, bahçecilik ve tarım konuları üzerinde yoğunlaştıracaktır. Bu alanlarda yeni ve temel bilgilerin keşfi ve tedariki ile çalışmalara destek olunacaktır. Bu çerçevede, aşağıdaki ana amaçlar, NGBB’nin bilimsel faaliyetlerinin hareket noktalarıdır:

- Temel bilim olarak taksonomik/botanik/ekolojik/evrimsel/genetik verilerin yaratılması veya tedarik edilmesi,
- İnsan nüfusunun artmasıyla oluşan küresel ve iklimsel değişme gibi tehditler altındaki genelde biyolojik çeşitliliğin, özelde bitki ve mantar (liken, suvosunu, bakteri, arke) çeşitliliğinin korunması,
- Günümüz bitkisel çeşitliliğini oluşturan evrimsel süreçlerin anlaşılması,
- Ziraat bilimi kapsamında NGBB’de yetiştirilen bitkiler hakkında bilgi biriktirilmesi; yeni çeşitler ıslah edilmesi,
- Araştırmalar sonucu elde edilen ya da tedarik edilen verilerin insanlarla adil olarak paylaşılması.

Bu ana amaçlar doğrultusunda, NGBB’nin bilimsel faaliyetleri **araştırma, koleksiyon oluşturma, koruma ve bilgi aktarımıdır.**

Araştırma: Aşağıdaki araştırma konuları, stratejik amaçlara uygun olarak seçilmiştir:

- Ülkenin tür ve habitat çeşitliliğini betimleyerek, Türkiye Florası’nın tamamlanmasına katkıda bulunmak,
- Biyolojik çeşitliliği tehdit eden ana etkenleri ve etkin koruma önlemlerini belirlemek için araştırmalar yapmak,
- Biyoçeşitlilikle ilgili bilginin hem teknik kullanıcılara hem de halka aktarılması için yöntemler geliştirmek,
- Genetik çeşitliliğin kaydedilmesi için yapılan çalışmalara katkı sağlamak,
- Günümüzdeki çeşitliliği meydana getiren evrimsel süreçlerin anlaşılması için, türlerin filogenetik geçmişlerini araştırmak,
- Populasyon farklılaşmasının ve türleşmenin olduğu şartları çalışmak,
- Koleksiyondaki bitkiler için NGBB’de yetiştirme bilgilerini biriktirerek, bahçe bitkileri geliştirmek ve ıslah etmek

Bu konulara uygun olarak, aşağıdaki programlar NGBB için önceliklidir:

Program 1: Türkiye Florası

Amaç: Flora Araştırmaları Derneğı'nin ortaya koyduğı stratejik pilana uygun olarak, "Türkiye Florası"nın yazılması için araştırma yapmak, mevcut araştırmalara katılmak; floristik bilginin geniş kullanıcılara aktarılması için yeni biyoenformatik yöntemleri geliştirmek (yurttaş bilgin çalışmaları); Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi Küresel Bitki Koruma Stratejisi (BÇS-KBKS [CBD-GSPC]) hedeflerine ulaşmak için yürütölen çalışmalara katılmak.

Program 2: Ekonomik Bitkiler

Amaç: Günümüz koşulları altında, özellikle tehdit altında ya da kaybolmakta olan Türkiye'nin ekonomik bitkilerini araştırmak ve bu amaçla etnobotanik çalışmalar yapmak, mevcutları desteklemek.

Program 3: Kalıtım (Genetik) ve Koruma

Amaç: Populasyon genetiğı süreçlerini araştırmak, böylelikle biyolojik çeşitliliğı meydana getiren evrimsel işlemleri anlamak ve sonuç olarak biyolojik çeşitliliğı tehdit eden faktörleri belirleyerek, etkin koruma önlemleri ortaya koymak.

Program 4: Bitki Çeşitliliğinin Araştırılması ve Korunması

Amaç: Çeşitli faktörler sebebiyle nesli tehdit altına giren bitkileri ve bu faktörleri araştırmak; yerinde ve/ya gurbette korunması çalışmalarını yürütmek.

Program 5: NGBB Ziyaretçilerinin Değerlendirilmesi ve Hizmetlerin Belirlenmesi

Amaç: NGBB ziyaretçilerinin demografik bilgilerini belirlemek, motivasyon ve ihtiyaç analizlerini yapmak ve buna göre eğitim ve diğeri hizmetleri planlamak.

Program 6: Halka Yönelik Eğitim Etkinliklerinin Değerlendirilmesi ve Etkilerinin Ölçülmesi

Amaç: Gerçekleştirilen halka yönelik eğitim faaliyetlerinin ölçme ve değerlendirme çalışması ile amacına uygunluğunu tespit etmek.

Program 7: Süs, besin, tıbbî veya başka ekonomik amaçlarla bahçe bitkileri ıslah edilmesi

Amaç: Doğal bitkilerden başta bahçe çeşitleri olmak üzere, ekonomiye katık sağlayacak bitki çeşitleri ıslah etmek.

Koleksiyonlar: NGBB'nin esas koleksiyonları herbaryum, canlı bitkiler ve kütüphanedir. Bunlara ek olarak bitki resimleri, slaytlar, dijital görüntü ve çeşitli koleksiyonları bulunmalıdır.

Bu çerçevede aşağıdaki belirleyiciler esastır:

- NGBB, oluşturduğı bütün koleksiyonların sürdürülebilirliğini amaçlar.
- NGBB, Türkiye ve Dünya bitkilerinin araştırılabilmesi için zengin bir herbaryum kurar.
- NGBB, farklı habitatları temsil etmek için çeşitli canlı bitki koleksiyonları oluşturur.
- NGBB, bilgiye ulaşım için biyoloji ile ilgili geniş bir kütüphane kurar.
- NGBB, sahip olduğı bitkilerin devamlılığını sağlamak için tohum koleksiyonu oluşturur.
- NGBB, araştırmalarını desteklemek için çeşitli koleksiyonlar oluşturur.
- NGBB, eğitim aktivitelerini desteklemek için çeşitli koleksiyonlar oluşturur.
- Ulusal ve uluslararası öneme sahip tarihi ve kültürel koleksiyonları genişletir ve korur.

Bu belirleyicilere cevap olarak, koleksiyonların kısa dönemli araştırma amaçlı bakımı, uzun dönemli kurumsal bakımı, kayıt-kabulu ve koleksiyonlara kitlelerin ulaşımının sağlanması esastır.

Bilgi Aktarımı: NGBB, edindiği ve ürettiği bilgiyi ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla çeşitli yollar geliştirerek paylaşır. Bu amaç ışığında NGBB şu belirleyicileri tanır;

- NGBB, hiçbir ayırım gözetmeksizin her yurttaşın bilgi talebine cevap verir.
- NGBB, resmî ve gayriresmî eğitim yöntemlerini kullanarak bilgi aktarımını yapar.
- NGBB, ihtiyacı olana ihtiyacı kadar ve ihtiyacına uygun şekilde eğitim olanağı sağlar.
- NGBB, çeşitli eğitim hizmetlerini yürütebilmek için çağın ihtiyaçlarına uygun olarak eğitim merkezi kurar ve yönetir.
- NGBB'nin tüm personeli bilgi aktarımı konusunda aktif rol oynar.

Bu belirleyicilere cevap olarak, NGBB, uzmanlara ve uzman olmayan kişilere, bilimsel bilginin dağıtımını, nitelikli kursların yürütülmesini sağlar ve siyasilere siyaset geliştirmede öneriler yapar.

Bilimsel Yönetim ve İşletme

NGBB Bilim Siyasetinin uygulanması, üniversitelerimizde ve diğer araştırma kurumlarında bulunan güçlü lider nitelikli araştırmacılarla işbirliğinin geliştirilmesi ve yukarıdaki amaçlara yönelik eşgüdümlü araştırma ve geliştirme projeleriyle şekillenecektir. Ayrıca NGBB'deki bilimsel gücün gelişmesi için, verimlilik kriterlerine önem verilecektir. Bunlar araştırma faaliyetleri ile koleksiyonların ve son kullanıcı hizmetlerinin birlikte değerlendirilmesiyle sağlanacaktır.

Ek 1– Öncelikli tür, cins, familya ve bitki öbekleri:

Soğanlı Bitkileri Koleksiyonu (Türkiye, komşu ülkeler ve İran-Turan Bitkicoğrafyası Bölgesi)

Meşeler (Bütün Dünya)

Kurak ve Çorak Bölge Bitkileri (Özellikle İç Anadolu, Tuz Gölü ve çevresi)

Korunacak Türler ve Türkiye Endemikleri

İstanbul Doğal Bitkileri

Faydalı Bitkiler (Tıbbi, ıtri, yenilebilir ve boya bitkileriyle, tarım bitkilerinin yabani ataları [Akdeniz; Mezopotamya; Avrupa])

Omunlu Bitkiler (Türkiye ve komşu ülkeler)

Ilıman Kuşak Açıktohumluları (Dünya)

Eğreltiler

Kaya ve Kayaçatlağı Bitkileri

Etlı Bitkiler (Dünya)

Ek 2– Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, ulusal kanunlar, bağlı ikincil mevzuat; ulusal stratejiler, planlar ve programlar

Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik olarak taraf olduğu uluslararası ve bölgesel sözleşmeler:

- Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (CBD) (1997) ve Cartagena Biyogüvenlik Protokolü (2004)
- Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi (CCD) (1998)
- Özellikle Su Kuşları Yaşama Alanı Olarak Uluslararası Önemde Sulak Alanlar Sözleşmesi (RAMSAR) (1994)
- Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES) (1996)
- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına ilişkin Sözleşme (1983)
- Gıda ve Tarım için Bitki Genetik Kaynakları Uluslararası Sözleşmesi (2006)
- Avrupa Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarının Korunması Sözleşmesi (BERN) (1984)
- Avrupa Peyzaj Sözleşmesi (2001)
- Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Barcelona) (1981) ve Akdeniz'de Özel Koruma Alanları ve Biyolojik Çeşitliliğe İlişkin Protokol (1988) dahil olmak üzere ekli protokolleri
- Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Bükreş) (1994) ve Karadeniz'in Biyolojik ve Peyzaj Çeşitliliğinin Korunması Protokolü (2004) dahil olmak üzere ekli protokolleri

Çevre Konusundaki Ulusal Stratejiler, Planlar ve Programlar

- Ulusal Çevre Eylem Planı (1998)
- Bitki Genetik Çeşitliliğinin Yerde Korunması Milli Planı (1998)
- Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı (2001)
- Ulusal Gündem 21 Programı (2001)
- Ulusal Sulak Alan Stratejisi (2003)
- Türkiye Ulusal Ormancılık Programı (2004)
- Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları 2003-2023 Strateji Belgesi (2004)
- Çölleşme ile Mücadele Türkiye Ulusal Eylem Programı (2005)
- Ulusal Çevre Stratejisi (2006)
- Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2006)

Bitki Biyolojik Çeşitliliğinin Korunmasına Yönelik Kanunlar ve Yönetmelikler

1. Çevre Kanunu (2872-09.08.1983): Bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını amaçlar. Çevre Kanununda, çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve kirliliğin önlenmesi ile ilgili temel ilkeler belirlenmiş ve hükme bağlanmıştır. 26.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun çerçevesinde, Madde 6'da biyolojik çeşitliliğin korunmasının önemi belirtilmiş ve biyolojik çeşitliliğin tahribi de dahil olmak üzere denetim ve kontrol ile çevreye zarar verildiği tespit edildiğinde, cezai yaptırımlara ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. Çevre Kanununa dayanılarak çıkartılan yönetmeliklerle kirliliğin önlenmesine ve çevresel etki değerlendirmeye yönelik kurallar belirlenmiştir.

2. Milli Parklar Kanunu (2873 - 09.08.1983): Milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesi, özellikle

ve karakterleri bozulmadan korunması, geliştirilmesi ve yönetilmesine ilişkin esasları düzenler. Kanunun uygulanmasına yönelik teknik detaylar Milli Parklar Yönetmeliği ile yürürlüğe konmuştur.

3. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (2863 - 23.07.1983): Korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirler, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenler. Doğal SİT'ler bu Kanuna göre ilan edilmektedir.

4. Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığının Kurulması Hakkında KHK (383 - 19.10.1989): "Özel Çevre Koruma (ÖÇK) Bölgesi" olarak ilan edilen ve edilecek alanların sahip olduğu çevre değerlerini korumak ve mevcut çevre sorunlarını gidermek için tüm tedbirleri almak, bu alanların koruma ve kullanma esaslarını belirlemek, imar planlarını yapmak, mevcut her ölçekteki plan ve plan kararlarını revize etmek ve re'sen onaylamak amacıyla ÖÇK Kurumunu kuran KHK'dir. ÖÇK Bölgeleri bu kanuna göre Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilir.

5. Orman Kanunu (6831-31.08.1956): Ormanların planlanması, işletilmesi, korunması gibi orman yönetimine ilişkin esasları belirlemektedir. Muhafaza ormanları, gen koruma ormanları ve tohum meşcereleri bu kanuna göre ilan edilmektedir.

6. Mera Kanunu (4342-25.02.1998) ve Mera Yönetmeliği: Mera, yaylak, kışlak, otlak ve çayırların belirlenecek kurallara uygun bir şekilde kullanılmasını, bakım ve ıslahının yapılarak verimliliklerinin artırılmasını ve sürdürülmesini, kullanımlarının sürekli olarak denetlenmesini, korunmasını ve gerektiğinde kullanım amacının değiştirilmesini sağlamak amacıyla yürürlüğe konmuştur.

7. Tarım Kanunu (5488-18.04.2006): Tarım politikalarının amaç, kapsam ve konularının belirlenmesi; tarımsal destekleme politikalarının amaç ve ilkeleriyle temel destekleme programlarının tanımlanması; bu programların yürütülmesine ilişkin piyasa düzenlemeleri, finansman ve idarî yapılanmanın tespit edilmesi; tarım sektöründe uygulanacak öncelikli araştırma ve geliştirme programlarıyla ilgili kanunî ve idarî düzenlemelerin yapılması ve tüm bunlarla ilgili uygulama usûl ve esaslarını kapsar. Kanunda tarım politikalarının amaçları içinde doğal ve biyolojik kaynakların korunması ve geliştirilmesine de yer verilmiş; TKB'na biyolojik çeşitliliğin, genetik kaynakların ve ekosistemlerin korunması ve geliştirilmesine ilişkin araştırmalar yapma görevi verilmiştir.

8. Doğal Çiçek Soğanlarının Sökümü, Üretimi ve İhracatına Ait Yönetmelik: Doğada bulunan soğanlı çiçek neslinin tahrip edilmeden ve tüketilmeden, tohum, soğan veya diğer aksamının doğadan toplanması, üretilmesi, büyütülmesi, depolanması ile yurtiçi ve yurtdışı ticaretine ilişkin esasları düzenler.

9. Nesli Tehlike Altında olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslar arası Ticaretine İlişkin Sözleşmenin Uygulanmasına Dair Yönetmelik: Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES) kapsamında yer alan hayvan ve bitki türlerinin sürdürülebilir kullanımını sağlamak için, uluslararası ticaretinin kontrol altına alınmasına yönelik usul ve esasları belirler.

10. Bitki Genetik Kaynaklarının Toplanması Muhafazası ve Kullanılması Hakkında Yönetmelik: Türkiye bitki genetik kaynaklarının korunması ve geliştirilmesi amacıyla, sürveyi, toplanması, toplanan materyalin muhafazası, üretilmesi, yenilenmesi,

karakterizasyonu, değerlendirilmesi, dökümantasyonu ve değişimiyle ilgili esasları düzenler. Yönetmelik bitki genetik kaynaklarına yönelik araştırma izinlerini de kapsamaktadır.

11. Türkiye’de İلمي Araştırma, İnceleme Yapmak ve Film Çekmek İsteyen Yabancılar veya Yabancılar Adına Müracaat Edenler ile Yabancı Basın-Yayın Mensuplarının Tabi Olacakları Esaslar (4 Nisan 1988 tarihli ve 88/12839 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı) Türkiye’de araştırma yapmak isteyen yabancı araştırmacıların başvuru ve izin işlemlerini belirler.